

DISCURS D'INAUGURACIÓ

DEL CURS ACADÈMIC 2015-2016

Sergi Bonet Marull

Rector de la Universitat de Girona

La universitat pública és un centre educatiu en el qual s'imparteixen estudis superiors, és a dir, graus, màsters i doctorats. Les universitats públiques tenen un paper clau en l'anomenat *ascensor social* i, en conseqüència, aquelles tres etapes educatives, graus, màsters i doctorats, s'han de garantir amb igualtat d'oportunitats d'accés i amb igualtat de requisits de progrés per a tots els estudiants, indistintament de l'estrat socioeconòmic de què provinguin i de la seva diversitat funcional.

Com bé sabeu, discrepo del sistema actual de beques o de beques salari. En discrepo perquè als beneficiaris d'una beca se'ls exigeix acreditar un origen socioeconòmic baix, una qualificació acadèmica d'accés superior i un rendiment acadèmic més alt que a aquells estudiants que poden pagar uns imports de matrícula que, sigui dit de passada, són dels més alts de la Unió Europea.

Com sabeu, defenso la gratuïtat dels estudis universitaris, en totes les seves etapes educatives. Que a tots els estudiants universitaris se'ls exigeixi també la mateixa qualificació d'accés i el mateix rendiment acadèmic, indistintament del seu origen socioeconòmic. En un estat com el que molts desitgem, hauríem d'establir unes bases impositives diferenciades, en funció de les rendes, que garantissin uns recursos que permetessin, per a tothom, una veritable igualtat d'oportunitats per accedir i prosseguir els estudis universitaris. Només així garantirem un veritable ascensor social sense discriminacions.

Perquè les universitats puguin oferir un ensenyament superior de qualitat és absolutament necessari que el seu personal docent dugui a terme dues activitats fonamentals, l'activitat acadèmica i l'activitat investigadora.

Les universitats, doncs, han de ser transmissores i generadores de coneixement i, en conseqüència, el binomi docència-recerca ha de ser indestruïble en tots els ensenyaments universitaris.

La funció docent, acadèmica, de la universitat ja va ser abordada en la inauguració del curs acadèmic passat. Avui, en la inauguració del curs acadèmic que hem iniciat, abordem l'altra de les seves funcions indestruïbles, la recerca.

Avui no us parlaré dels múltiples rànquings que publiquen diferents organitzacions per llistar i ordenar les universitats del món. Tampoc us parlaré dels indicadors, sovint molt discutibles, que s'utilitzen en molts d'aquests rànquings. Ni us parlaré de les múltiples combinacions i pesos d'aquests indicadors, a vegades sospitosament interessats, utilitzats en aquesta creixent aparició de rànquings i més rànquings. Són tants i tants els rànquings publicats que qualsevol universitat pot mostrar un rànquing que l'afavoreixi i que li

permeti acreditar que és millor que les altres. Per exemple, l'informe de 2014 de la Associació Catalana d'Universitats Públiques situa la Universitat de Girona com la cinquena de les més de seixanta universitats espanyoles en impacte i nombre d'articles científics publicats en revistes d'impacte internacional. El tema dels rànquings m'ocuparia massa temps i no em permetria abordar altres qüestions que em semblen, sincerament, molt més rellevants.

Podriem definir la recerca com aquella activitat investigadora susceptible de generar nou coneixement. L'activitat investigadora sol ser avaluada, fonamentalment, a partir de la capacitat de publicar el nou coneixement generat en revistes científiques, en capítols de llibres o en llibres, oferint-lo així a tota la comunitat científica del món.

La generació de nou coneixement té valor per ell mateix en tots els àmbits humanístics, socials, científics i tecnològics. Una universitat pública ha de garantir, i també exigir, que tots els seus docents desenvolupin la seva tasca investigadora. Al darrere de qualsevol grau i, més encara, de qualsevol màster o doctorat, hi ha d'haver bons docents i bons investigadors. Només així podrem oferir uns ensenyaments superiors de qualitat.

Malauradament, les polítiques autonòmiques, estatals i europees de finançament de la recerca no garanteixen el substrat bàsic de finançament de la recerca que haurien de fer tots els docents universitaris. El binomi docència-recerca, aquell que garanteix la qualitat dels ensenyaments superiors, ha entrat en crisi. Els recursos econòmics destinats a les polítiques de recerca han disminuït sensiblement en els darrers anys, i s'ha obligat els docents a competir entre ells per obtenir una part, cada cop més escassa, d'aquest finançament. A aquest fet s'hi ha sumat que les polítiques estatals de finançament s'han orientat, fonamentalment, a finançar aquelles recerques que generen un nou coneixement alineat amb els interessos dels sectors socioeconòmics. Tot plegat ha portat a la pèrdua progressiva de finançament per a molts i molts docents universitaris, bé perquè no poden assolir l'exigència d'una competitivitat tan intensa, bé perquè fan una recerca, íntimament relacionada amb la seva tasca docent, que difícilment es pot alinear amb interessos socioeconòmics.

Massa sovint, i molt erròniament, valorem únicament aquella recerca, és a dir, aquella generació de nou coneixement, que és útil a curt o a mitjà termini per als sectors socioeconòmics. Aquesta modalitat de recerca és molt important, ningú ho posa en dubte, però el nou coneixement té sentit per ell mateix i no es pot menystenir mai. És ben lògic que els sectors socioeconòmics d'una societat financin la recerca que els aporta un valor afegit i els permet millorar en competitivitat. Ningú posa en qüestió que si un país vol destacar en determinats àmbits socioeconòmics ha de destinar finançament específic a aquests àmbits. Però no és menys cert que si un país vol assegurar la màxima qualitat de l'ensenyament superior en tots els àmbits del coneixement també té l'obligació de garantir el manteniment del binomi docència-recerca en totes les seves titulacions. I aquesta, malauradament, segueix essent una assignatura pendent en les polítiques de finançament de les nostres universitats.

La qualitat docent de moltes titulacions de les nostres universitats pot entrar en risc si un nombre significatiu i progressiu del personal docent es veu impossibilitat de dur a terme la seva activitat investigadora. Es per això que la Universitat de Girona publicarà a finals d'aquest mes un programa de recerca, per un import total d'uns 5 milions d'euros, que garantirà el finançament de la recerca de tots els grups de recerca de la nostra universitat durant 3 anys. Els investigadors presentaran projectes que, avaluats per un comitè extern, tindran com a únic requisit la millora de la productivitat científica, és a dir, la generació de nou coneixement contrastat pel nombre i qualitat de les publicacions científiques. No volem fer competir els grups de recerca entre ells. Volem facilitar la recerca multidisciplinària i interdisciplinària. Volem facilitar que els joves investigadors, com el professorat lector, puguin assolir tasques de direcció de projectes. En definitiva, volem que els investigadors tinguin cada cop més habilitats, més competències. Volem que millorin, progressivament i raonablement, respecte d'ells mateixos. Això els farà més competitius per a l'obtenció de finançament extern. Però la competitivitat en serà una conseqüència, no una finalitat en ella mateixa. Amb aquest programa de finançament de la recerca, únic a tot l'Estat espanyol, garantirem que tots els docents de la nostra universitat puguin dur a terme la seva recerca. Garantirem que la generació de nou coneixement es produeixi en tots els àmbits de coneixement. Certament, a partir de la millora de la productivitat científica millorarem també la competitivitat de tots els grups de recerca per a l'obtenció de finançament extern. La competitivitat no és un fi en si mateix, sinó que ha de ser la conseqüència de la millora progressiva de les competències i habilitats de cadascun de nosaltres.

En definitiva, volem que al darrere de tots els estudis que ofereix la UdG hi hagi professors i professores que aporten nou coneixement, que fan recerca i que, en conseqüència, el binomi docència-recerca garanteixi la bona qualitat de tots els estudis superiors de la nostra universitat.

Deixeu-me que ho il·lustri, tot plegat, amb un exemple.

Tots coneixeu la utilitat de la veta adherent, patentada amb el nom de Velcro. Es tracta d'un sistema de dues tires que s'adhereixen entre si per pressió i que se separen per tracció. És un sistema de tancament molt resistent, ràpid i senzill. La superfície d'una de les tires consta de ganxos flexibles i diminuts, i la superfície de l'altra tira està recoberta de fibres embolicades. Com bé sabeu, l'aplicació actual d'aquesta veta adherent és molt àmplia, en els sectors tèxtil, de l'automoció, de la construcció, de l'aeronàutica, etc. Però, quin va ser l'origen d'aquest producte?

L'enginyer George De Mestral era un aficionat a les excursions per les muntanyes suïsses. Un dia de 1941, tornant dels Alps, va observar que una multitud de llavors d'una planta se li havien adherit a la roba. Quan va arribar a casa i va voler retirar aquelles molestes llavors, va adonar-se que estaven fortament enganxades. I es va preguntar, "què ho fa, que aquestes llavors s'adhereixin tan fortament a la roba?"

De Mestral es va dirigir a botànics experts, que van identificar aquella planta com el card estrellat, de nom científic *Xanthium spinosum*. Els botànics li van explicar que aquesta espècie produeix unes llavors recobertes de nombrosos ganxos microscòpics; que, després d'anys d'estudi, s'havia determinat per què les llavors d'aquesta planta havien evolucionat recobrint-se de ganxos: quan les llavors cauen de la planta, s'adhereixen fortament al pelatge dels animals, que les transporten i les abandonen ben lluny del lloc de partida. De fet, és una excel·lent estratègia biològica de dispersió ràpida de l'espècie. Aquesta recerca, aquest nou coneixement, té un gran interès biològic per explicar la disseminació d'una espècie sedentària com és una planta. Ningú hauria pogut imaginar, però, les conseqüències que aquest nou coneixement, que avui qualificaríem de recerca bàsica, tindria, anys més tard, en els mercats de final del segle XX. D'acord amb les polítiques actuals de finançament de la recerca, aquest coneixement no hauria estat mai a disposició de l'enginyer De Mestral. Avui en dia, amb la immediatesa de resultats i amb el sentit útil que volem exigir a la recerca, la pregunta que es farien molts és: "De què serveix saber com és la llavor d'un card estrellat?", "Per què hem de finançar una recerca com aquesta?"

Però la recerca duta a terme per aquells botànics va despertar ràpidament la imaginació de De Mestral. I va pensar que podia reproduir aquest sistema d'adhesió entre dues tires de roba, una recoberta amb ganxos microscòpics, com els de les llavors de *Xanthium spinosum*, i l'altra amb fibres com les de la seva roba.

De Mestral es va posar en contacte amb l'empresa Lyon, una de les productores de teles més importants de França però, malauradament, els seus responsables es van mostrar molt escèptics respecte a la utilitat d'aquest coneixement.

Van ser 8 anys de proves i proves, sense finançament, amb fracassos un rere l'altre. A la fi ho va aconseguir. Dues tires de niló, una recoberta de milers de ganxos diminuts, i l'altra coberta de nombrosos llaços microscòpics; en oprimir una superfície contra l'altra, els ganxos s'unien als llaços i les dues tires quedaven fortament adherides. Treballant amb l'orientació dels ganxos va aconseguir també que, de forma fàcil, les dues tires es poguessin separar. Fins aleshores, la seva recerca no havia despertat ni l'interès de les polítiques públiques de finançament de la recerca ni tampoc el dels sectors socioeconòmics.

Dels sis fabricants suïssos de teles que va visitar De Mestral per produir les tires a escala comercial, només un, Jacques Müller, s'hi va mostrar interessat. Sens dubte, era un repte important. D'una banda, s'havien de fabricar tires amb uns 45 llaços per centímetre quadrat i que els llaços fossin molt rígids i quedessin fortament fixats i alineats. Aquesta rigidesa la va aconseguir, després de moltes proves de calor, aplicant rajos infrarojos als llaços de niló. La fixació dels llaços a la tira la va aconseguir després de consultar un expert de la companyia Du Pont a Londres. Havien passat 13 anys des del seu passeig pels Alps.

Però encara quedava per assolir el repte més difícil: fabricar comercialment l'altra tira, la dels ganxos. En aquest moment es va produir el fet més decebedor. Els patrocinadors es van desanimar i van decidir suspendre el finançament. De Mestral no es va desanimar i va seguir treballant en el disseny de la segona tira. Hi va reeixir dos anys més tard. L'any 1957, el francès Jean Ravaud s'interessa pel projecte i el llança al mercat. El producte portarà el nom de Velcro, que és un acrònim de dues paraules franceses: *velours* (que significa "vellut") i *crochet* (que significa "ganxo").

De Mestral va obtenir patents del Velcro en diversos països. El 1959 el Velcro és presentat en una desfilada de moda a l'hotel Waldorf-Astoria de Nova York. L'any 1960 el sector tèxtil l'aplica, de forma pràctica, a la roba, i modistes com Pierre Cardin i Paco Rabanne l'incorporen en els seus dissenys. Havien passat 20 anys des d'aquell passeig pels Alps. Avui un centímetre quadrat de Velcro per a aeronàutica pot arribar a resistir un pes de 150 quilos.

Aquest és un dels molts exemples que ens demostren com són d'importants la recerca bàsica i la recerca aplicada. Com es necessiten l'una a l'altra i com són necessàries cadascuna per ella mateixa. Com és d'important que desmentim amb rotunditat que l'única recerca bona, l'única que mereix finançament, és la que és útil per als sectors socioeconòmics i, sobretot, la que garanteix resultats transferibles a curt termini. De fet, De Mestral va haver d'investigar molts anys sense finançament públic ni finançament privat, probablement perquè els que decidien les polítiques de finançament de la recerca i la transferència de coneixement mai havien fet recerca ni tampoc havien estat mai dirigint una empresa. Com afirmava Ramón y Cajal, que fins que va obtenir el premi Nobel mai va tenir el finançament sol·licitat, "ningú no pot ensenyar allò que no sap i qui no investiga no pot ensenyar a investigar".

Fins aquí he volgut insistir en la importància de la recerca en el context de la funció fonamental de les universitats públiques. De la necessitat del binomi docència-recerca per tal de garantir la qualitat de l'ensenyament superior en tots els àmbits de coneixement.

Però a les universitats també hi ha, i hi ha d'haver, una altra modalitat de recerca. Aquella que genera un coneixement que interessa als sectors socioeconòmics i que es projecta internacionalment com a altament competitiva. Alguns grups de recerca de la universitat es troben en aquesta situació. No hem de confondre aquesta situació específica d'alguns grups qualificants la recerca que duen a terme altres grups com a recerca menor. Com he intentat explicar fins ara, cadascuna juga un paper social ben diferent i ben important. La societat, més enllà del binomi educatiu docència-recerca, necessita que es generi nou coneixement en àmbits d'especial interès socioeconòmic. Es tracta d'una activitat investigadora que genera un coneixement d'avantguarda, que és altament competitiva i que té com a objectius principals la innovació i la transferència de coneixement. La universitat ha de saber detectar aquestes fortaleses, ha de saber alinear els grups de recerca concernits i fer-los confluïr amb els interessos de determinats àmbits socioeconòmics i geoestratègics. És per això que la Universitat de Girona està

portant a terme la creació dels focus de recerca i transferència en àmbits com el turisme, l'aigua, la comunicació, el patrimoni, la immigració, l'agroalimentari, la salut, etc. Aquesta modalitat de recerca, molt important per a la projecció nacional i internacional de la universitat, serà el motiu monogràfic de la inauguració del proper curs acadèmic.

Fins ara he intentat donar algunes pinzellades sobre un aspecte de la recerca, el finançament. I fer-ho en el context del binomi docència-recerca a les universitats públiques.

Però la recerca, en el context d'aquest binomi docència-recerca, té un altre aspecte clau, imprescindible: el binomi docents-investigadors. Les professores i professors universitaris en són el braç executor. Ningú posa en dubte la vocació de servei públic d'aquest col·lectiu. Però tothom coneix també, sobradament, que les condicions de treball i salarials, especialment del professorat més jove, han empitjorat molt sensiblement en els darrers anys. La implementació correcta del Pla de Bolonya requeria necessàriament la contractació de més professorat qualificat. Però la realitat és que aquesta adaptació s'ha hagut de fer a cost zero o, en el millor dels casos, amb la contractació de professorat associat amb retribucions molt baixes, entre 300 i 800 euros al mes. La crisi econòmica ha afegit encara més precarietat laboral a la situació. El percentatge de reposició, durant molts anys, ha estat del 10 %. És a dir, per cada 100 professors estables jubilats, les universitats només han pogut contractar-ne 10 de nous. La carrera professional del professorat, això és, la seva promoció, s'ha endurit fins a límits insostenibles, i s'ha centrat molt més en els mèrits com a investigadors que en els seus mèrits com a docents. Sorprenentment, això ha passat quan el finançament públic de la recerca no ha estat garantit per a tot el professorat i, quan n'hi hagut, no s'ha repartit equitativament a tots els àmbits del coneixement. Aquesta pressió creixent i sense límit per incrementar la producció científica que s'imposa al professorat per continuar la seva carrera professional està creant greus conseqüències en la qualitat de la docència. Qualsevol professor o professora jove sap molt bé que, si vol tenir alguna possibilitat de promocionar-se com a docent universitari, haurà d'invertir la seva jornada laboral i extralaboral a publicar, publicar i publicar com més articles científics millor. Siguem ben clars: per optar a una plaça de professor a les universitats o per promocionar-se, els mèrits docents són una condició necessària, però la condició realment suficient són uns mèrits de recerca cada cop més exigents i cada cop més competitiu. S'exigeix a un professor universitari que, a més de fer la docència, tingui una producció científica equiparable, o fins i tot superior, a la que tenen aquells investigadors que ocupen tota la jornada laboral dedicats a tasques de recerca en centres de recerca avançats. Això, òbviament, és un despropòsit que acaba afectant de forma molt preocupant la qualitat de la docència.

Ha arribat l'hora que el govern del nostre país, juntament amb les universitats, reflexioni molt seriosament sobre quina ha de ser la plantilla de professorat que necessiten les universitats públiques. Sobre quines han de ser les tasques d'un professor universitari en el marc de Bolonya. I sobre quins són els requisits raonables que cal exigir-li per a la seva incorporació i promoció, en el context

del binomi indestriable docència-recerca. Un decret recent de l'Estat espanyol eleva el percentatge de reposició del professorat del 10 % al 100 %. El mateix decret obre la porta a facilitar la promoció del professorat. Són bones notícies, sense cap mena de dubte. Però són encara insuficients, de molt, per pal·liar el dany produït en l'àmbit educatiu en aquests darrers anys.

La Universitat de Girona, mentre no arribi aquesta reflexió col·lectiva del sistema universitari públic català, i fent ús de l'autonomia universitària, ja va aprovar abans de l'estiu la reserva pressupostària que farà possible la carrera professional del professorat més jove i amb contractació inestable en aquells àmbits en què es justifica la contractació per exigències docents. Això ha estat possible perquè, un cop més, el professorat sènior i amb contractació estable de la nostra universitat ha prioritzat incrementar la seva dedicació docent, alliberant recursos econòmics, i així poder assegurar el relleu generacional. Des d'aquí, avui, vull agrair novament a tot el professorat de la UdG l'enèsima demostració que ha fet de vocació de servei públic. Gràcies a aquesta actitud ha estat possible la contractació aquest any de 10 professors lectors i la promoció de 21 professors lectors a professors agregats interins. La distribució d'aquest professorat entre els àmbits de coneixement que més ho necessitaven ha estat possible gràcies a la correcta reassignació de les necessitats docents entre totes i cadascuna de les titulacions. També és de justícia agrair la comprensió, generositat i vocació de servei públic de l'Escola Politècnica Superior, que ha sabut anteposar, davant de qualsevol interès particular, la justa redistribució d'aquests recursos, sempre limitats, entre tots els centres docents.

La Universitat de Girona, fent ús de la seva autonomia, també aprovarà, abans de finalitzar aquest any, la plantilla teòrica de personal docent i investigador. Una plantilla que ha de servir per conèixer quines són les necessitats quantitatives i qualitatives de professorat en tots els àmbits del coneixement, i com de prop o de lluny està cadascun d'aquests àmbits dels recursos humans necessaris.

Per acabar, deixeu-me que us parli uns minuts del personal docent i investigador que està a la base de la piràmide del professorat universitari. Deixeu-me que us parli del professorat en formació, dels coneguts com a becaris predoctorals. Segons un rotatiu d'àmbit estatal, el 60 % del personal investigador de les universitats catalanes es troba en una situació contractual precària, sigui per la fragilitat del seu contracte, sigui per la seva retribució. No m'estendré en aquest fet perquè és ben sabut de tothom. Es pot trobar molta informació sobre aquest tema en el web de l'associació d'investigadors en formació UDG.doc. En unes declaracions al *Diari de Girona*, el 13 de novembre de 2013, i com a candidat a les eleccions al Rectorat, ja vaig afirmar que les beques predoctorals que convocava la Universitat de Girona, en comparació amb les que convocaven la Generalitat de Catalunya (anomenades FI) o el Ministeri d'Educació i Competitivitat (anomenades FPU), tenien una retribució baixa. Actualment un becari UdG percep el primer any un sou mensual de 1.000 euros i un sou mensual de 1.142 euros el segon i tercer any, molt per sota dels becaris predoctorals FI o FPU. A partir de l'1 de gener de 2016, en el marc del pressupost de la UdG per a aquest proper any, tots els becaris predoctorals

actuals convocats per la UdG cobraran 1.325 euros mensuals durant els tres anys de contracte. La UdG destinarà 210.000 euros a aquesta actuació política, que significa un increment salarial total, en els tres anys de contracte, d'un 21 %, i que posiciona els becaris UdG, en salari, per damunt dels becaris predoctorals anteriorment esmentats. La Universitat de Girona no pot influir en el salari dels becaris predoctorals convocats per altres administracions, però, fent ús novament de la seva autonomia, sí que pot prioritzar les seves pròpies polítiques, i una d'aquestes prioritacions ha de ser, com així serà, la dignificació laboral del personal docent i investigador en formació que ha de configurar i assegurar el relleu generacional a la nostra universitat.

Ben segur que de la recerca a les universitats se'n podrien tractar molts i molts més aspectes dels que en aquest parlament he pogut destacar. I segur que molt rellevants. He optat per posar a l'abast de tothom elements per a la reflexió i definir clarament el posicionament inequívoc de la Universitat de Girona com a universitat pública, amb actuacions concretes que defineixen clarament un model. Els parlaments que m'han precedit ens han permès enriquir molt notablement aquesta reflexió, i vull agrair a tots els oradors les seves aportacions.

És difícil treure una conclusió de tot plegat, però si em permeteu ser una mica agosarat, us diria que si la universitat catalana vol excel·lir en educació superior, si volem una docència de qualitat en tots els àmbits del coneixement, llavors es requereixen urgentment més recursos humans i materials. Disposem d'uns docents, d'uns investigadors, entregats a la vocació de servei públic, disposats a millorar constantment, que saben obtenir, dels recursos assignats, el màxim rendiment. Fins i tot, com s'ha demostrat, durant aquests darrers anys, en què els recursos han estat molt minvats. El nostre país té ara una oportunitat única per marcar decididament les seves prioritats. Si volem ser un gran país haurem d'apostar decididament per una educació de qualitat en tots els nivells i, sobretot, per una veritable igualtat d'oportunitats per a tots els seus ciutadans.

Moltes gràcies.

Per delegació de tota la comunitat universitària, dono per inaugurat el curs acadèmic 2015-2016 de la Universitat de Girona.